1 Hitimisho na mapendekezo

1.1 Usuli

1. Tathmini za uwekezaji katika kutunza mazingira katika Nchi (Country Portfolio Evaluations (CPEs)) ni moja ya kazi muhimu za Ofisi ya tathmini ya GEF (GEF Evaluation Office) [1]. Tathmini hizo, hutoa taarifa muhimu kwa Baraza la GEF (GEF Council) na nchi, kwa kutoa matokeo ya jumla yamiradi na utendaji katika ngazi ya kitaifa. Umuhimu na matumizi ya CPEs yataongezeka katika GEF-5 kutokana na ongezeko la msisitizo wa umiliki wa nchi na kuandaa miradikwa kuzingatia mahitaji ya nchi.
2. Baraza la Kituo cha Kimazingira Duniani (The Global Environment Facility (GEF) Council) limeweka utaratibu kwamba Ofisi ya tathmini ifanye Tathmini za miradi ya Nchi (CPEs) kila mwaka. Madhumuni ya jumla ya CPEs ni kutoa kwa Baraza la GEF na serikali za nchi husika, matokaeo ya tathmini na utendaji wa shughuli zinazofadhiliwa na GEF katika ngazi ya kitaifa, na jinsi shughuli hizi zinavyoingia katika mikakati ya serikali na vipaumbele pia katika mamlaka ya mazingira ya kimataifa ya GEF. Katika mwaka wa fedha wa 2013/14, Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ilichaguliwa kwa ajili ya kufanyiwa tathmini.
3. Kama ilivyoelezawa katika hadidu za rejea (Kiambatisho F), Tanzania ilichaguliwa kwa kuzingatia namna ambavyo miradi yake ilivyosambaa katika maeneo yote muhimu yanayoangaziwa na GEF (viumbe hai, mabadiliko ya tabia nchi , uchafuzi wa mazingira, uharibifu wa ardhi na maeneo mengine mengi). Pia kuna idadi ya miradi iliyokamilika/iliyofungwa yenye mkazo muhimu katika viumbe hai na mabadiliko ya tabia nchi, hivyo kutoa wigo mpana kwa kupitia maendeleo endelevu ili kupata matokeo. Vilevile, Tanzania[2] ina miradi kadhaa ambayo inatekelezwa na mingine ipo katika hatua za mwisho za utekelezaji.
4. Tanzania ni nchi yenye uwezo mkubwa wa kuweza kutoa manufaa kimazingira duniani. Kwa kuzingatia changamoto za kimazingira za kitaifa na kimataifa zinazoikumba nchi, wadau wa kitaifa na kimataifa wamejitolea kuwekeza rasilimali ili kukuza na kuleta mwelekeo wenye maendeleo endelevu, unaolenga kukinga na kuthibiti maliasili na katika kuboresha na kuongeza mchango wa Tanzania katika mazingira Duniani. Kwa kuzingatia umuhimu wa mazingira na dhamira ya serikali ya kuyahifadhi, nchi imeridhia Mikataba mingi ya kimataifa na Makubaliano.

1.2 Malengo, Upeo na Mbinu

5. CPE nchini Tanzania ilifanyika kati ya Desemba 2012 na Septemba 2013 na timu ya tathmini iliyojumuisha wafanyakazi kutoka Ofisi ya tathmini ya GEF na timu ya washauri. Jopo la Uhakiki wa ubora lilitoa maoni kwa timu hiyo kuhusu maswala ya ubora yanayohusiana na matokeo ya tathmini.

---

[1] Orodha kamili ya mataifa yaliyoshiriki katika CPEs inaweza kupatikana katika wavuti wa IEO (www.gefieo.org).

[2] Jamuhuri ya Muungano wa Tanzania ilianzishwa mwaka 1964 kupitia muungano wa Tanganyika na visiwa vya Zanzibar, inayojumuisha visiwa viwili na vingine kadhaa vidogo vidogo. Katika kazi hii, Jamuhuri hii itaitwa Tanzania.

6. Madhumuni ya Tathmini ya Portfolio za Nchi ya Tanzania (Tanzania CPE) ilikuwa kutathmini utendaji wa portfolio ya GEF nchini Tanzania katika suala la umuhimu, ufanisi, manufaa na matokeo ya shughuli na taratibu za GEF katika Tanzania; na sababu zinazochangia utendaji wake. Tathmini ya msaada wa GEF kwa Tanzania ilikuwa na malengo maalum yafuatayo:

   (i) Kutathmini ufanisi na matokeo ya msaada wa GEF kwa nchi, kwa kuweka umakini katika mafanikio endelevu katika ngazi ya mradi na maendeleo katika kuleta matokeo juu ya faida za mazingira kimataifa.

   (ii) Kutathmini umuhimu na ufanisi wa msaada wa GEF nchini Tanzania kulingana na mitazamo kadhaa tofauti: mifumo ya kitaifa ya mazingira na michakato ya kufanya maamuzi, mamlaka ya GEF ya kufikia faida za kimazingira duniani, na sera na taratibu za GEF.

   (iii) Kutoa maoni na kubadilishana uzoefu miongoni mwa (1) Baraza la GEF katika mchakato wa kufanya maamuzi yake, (2) Tanzania juu ya ushirikiano wake / ushiriki katika GEF, na (3) mashirika mbalimbali na majumuiya yanayohusika katika maandalizi na utekelezaji msaada wa GEF.

7. Lengo la CPE ni miradi 29 ya kitaifa inayotekelezwa ndani ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania (pamoja na Zanzibar). Mradi mmoja wa kikanda pia ulipitiwa kutokana na uwepo wake kijiografia na kiusimamizi ndani ya Tanzania.

8. Mbinu mchanganyikoza ukusanyaji wa takwimu zilitumika.

9. Matokeo yaliyowasilishwa yanatokana na kujikita katika vyanzo mbalimbali ikiwa ni pamoja na: Marekebisho ya fasihi; Mfumo wa Kisheria wa uchambuzi wa Mazingira Nchini (Country Environmental Legal Framework analysis (CELF)); Tathmini ya faida ya mazingira ya kimataifa (Global Environmental Benefits Assessment (Geba)); Itifaki za marudio ya miradi (Project Review Protocols (PRP)); Uchambuzi wa Portfolio ya GEF nchini Tanzania; utafiti tahini wa awali uliofanywa kwa njia ya mahojiano na ushauriano wa wadau, Mapitio ya Matokeo na utafiti wa athari(Reviews of Outcomes to Impact studies (ROtIs)); na uchambuzi waPortfolio ya Programu ya Ruzuku ndogondogo (Small Grants Programme (SGP)). Miradi ya SGP ilitembelewa kwa msingi wa fursa ambapo miradi 3 ilitembelewa.

Miradi ya kitaifa iliyofadhiliwa na GEF katika kipindi 1992-2012

10. Tangu mwaka 1992, miradi 29 ya kitaifa imefadhiliwa na Portfolio ya kitaifa ya GEF. Habari kuhusu portfolio za kimataifa na kikanda pia imewasilishwa katika Jedwali 1.1 hapa chini. Orodha kamili ya miradi ya kitaifa iliyopitiwa imetolewa katika Nyongeza B.

Table 1.1: Ufadhili wa GEF kwa mbinu

Mbinu ya Mradi	Jumla (milioni USD)					
	Kitaifa		Kimaeneo		Kimataifa	
	No.	Ufadhili wa GEF	No.	Ufadhili wa GEF	No.	Ufadhili wa GEF
Shughuli wezeshi	7	1.5			2	6.7
FSPs	15	72.5	31	433.7	10	151.7
MSPs	6	4.8	8	7.4	2	1.7
Total	**28**	**78.9**	**39**	**441.2**	**14**	**160.1**

Jedwali 1.1: Portifolio ya Kitaifa vis-à-vis Suala Kuu na Mashirika

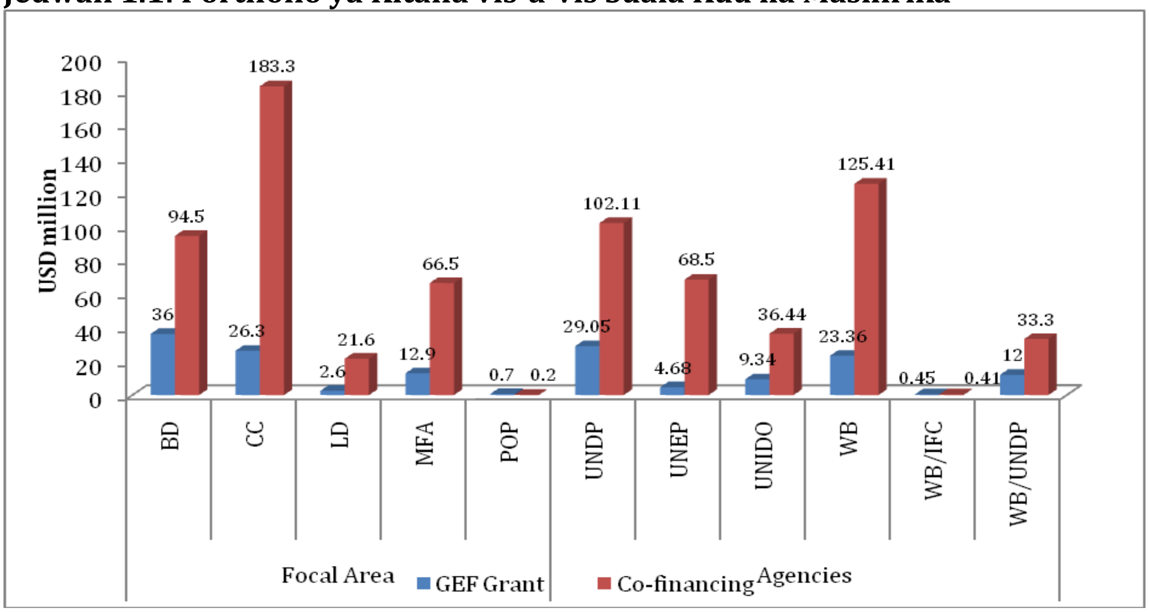

USD million – milioni USD
Focal Area – Suala Kuu
GEF Grant – Ufadhili wa GEF
Co-financing agencies – Mashirika ya ufadhili pamwe

11. Misaada ya GEF ambayo imeonyeshwa Jedwali 1.1 mchango wa jumla wa GEF umekuwa $78.9m, ambayo inajumuisha 17.7% ya ufadhili unaokusudiwa, pamoja na ufadhili wa pamoja wa kujitolea. Ufuatao ni muhtasari wa maeneo hayo mbalimbali yaliyoangaziwa:

- Viumbe hai (miradi 12 inayojumuisha $36.3m, ama 46% ya ufadhili wa jumla wa GEF)
- Mabadiliko ya tabia nchi (miradi 10 inayojumuisha $26.3m ama 33% ya ufadhili wa jumla wa GEF)
- Maeneo mbalimbali yanayoangaziwa (miradi 3 inayojumuisha $12.9m ama 16.4%

ya ufadhili wa GEF)

- POPs (miradi 2 kwa $0.7m, 1% ya ufadhili wa GEF)
- Uharibifu wa ardhi (mradi 1 kwa $2.6m ama 3% ya ufadhili wa GEF).

12. Katika suala la jumla la uwekezaji wa fedha kwa miradi ya kitaifa (GEF + nia ya ufadhili wa pamoja), mabadiliko ya hali ya hewa imepokea ufadhili wa juu kabisa ($ 209.6 m), ikifuatiwa na viumbe hai ($ 130.8 m), maeneo mbalimbali yanayoangaziwa ($ 79.5 m), uharibifu wa ardhi ($ 24.3m), vichafuzi hai kaidi vya mazingira (POPs) ($ 0.9 m). Ingawa viumbe hai vimekuwa na miradi mingi zaidi ya mabadiliko ya tabia nchi, matumizi ya jumla kwa mabadiliko ya tabia nchi yamekuwa juu Zaidi.

13. Mashirika mengi yametekeleza miradi inayofadhiliwa na GEF nchini Tanzania. Shirika la Maendeleo ya Umoja wa Mataifa (UNDP) limetekeleza miradi mingi zaidi (13), UNEP ilitekeleza miradi mitano, ilhali UNIDO na Benki ya Dunia zilitekeleza miradi minne kila moja; Benki ya Dunia pia ina miradi miwili, ambapo mmoja unatekelezwa kwa pamoja na UNDP/WB na mmoja na WB/IFC. Nyingi za fadhili za pamoja zilizowasilishwa ni kutoka kwa mashirika ya utekelezaji ya GEF; na $ 159.1m kutoka kwa Benki ya Dunia (43%), $ 102.1m kutoka UNDP, (28%), $ 68.5m kutoka UNEP (19%), na $ 36.4m kutoka UNIDO, (10%).

Jedwali 1.2: Ufadhili wa Kimashirika katika portifolio ya Kitaifa ikilinganishwa na Awamu za GEF

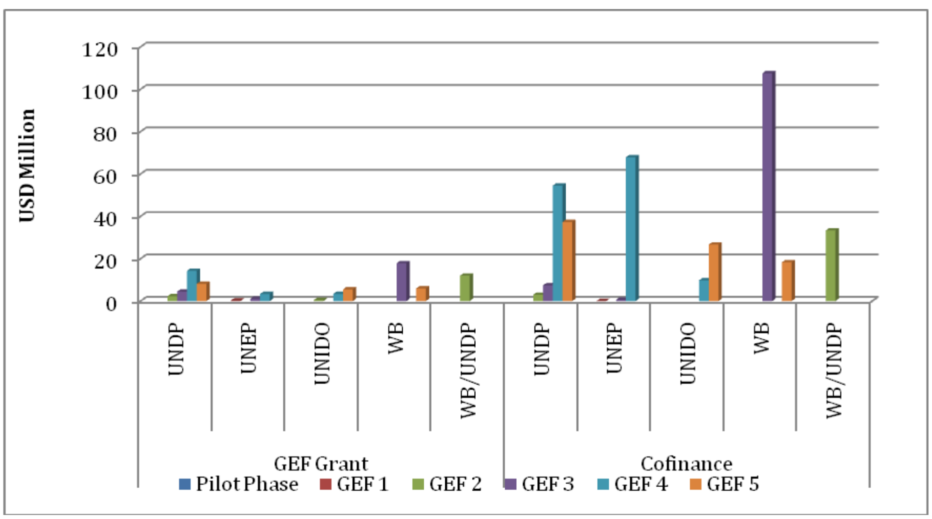

GEF Grant – Ufadhili wa GEF

Pilot Phase – Awamu Anzilishi

Cofinance – Ufadhili pamwe

Table 1.2: Ufadhili wa GEF na Ufadhili Pamwe wa Sehemu Husika na Shirika

Suala Kuu	Shirika	Idadi ya Miradi	Ufadhili wa GEF (US$)	Fedha za ufadhili wa pamoja (US$)[3]	Jumla ya fedha (US$)
Viumbe hai	UNDP	7	16,222,874	40,583,017	56,805,891
	UNEP	1	777,300	614,300	1,391,600
	Benki ya Ulimwengu	2	6,860,554	19,556,000	26,416,554
	Benki ya Ulimwengu/IFC	1	450,000	410,000	860,000
	Benki ya Ulimwengu/UNDP	1	12,000,000	33,300,000	45,300,000
	Jumla	**12**	**36,310,728**	**94,463,317**	**130,774,045**
Mabadiliko ya Hali ya Anga	UNDP	3	7,250,000	26,098,946	33,348,946
	UNEP	4	3,910,300	67,878,498	71,788,798
	UNIDO	2	8,627,000	36,233,500	44,860,500
	Benki ya Ulimwengu	1	6,500,000	53,100,000	59,600,000
	Jumla	**10**	**26,287,300**	**183,310,944**	**209,598,244**
Uharibifu wa ardhi	UNDP	1	2,630,000	21,646,000	24,276,000
	Jumla	**1**	**2,630,000**	**21,646,000**	**24,276,000**
POPs	UNIDO	2	708,000	210,000	918,000
	Jumla	**2**	**708,000**	**210,000**	**918,000**
Sehemu changamano	UNDP	2	2,945,000	13,786,266	16,731,266
	Benki ya Ulimwengu	1	10,000,000	52,750,000	62,750,000
	Jumla	**3**	**12,945,000**	**66,536,266**	**79,481,266**
Jumla		**28**	**78,881,028**	**366,166,527**	**445,047,555**

14. Mbali na shughuli za kitaifa, Tanzania imekuwa ikishiriki miradi kadhaa ya GEF ya kikanda na kimataifa. Jumla ya taarifa ya uwekezaji kwa miradi ya kikanda ikiwa ni pamoja na ufadhili wa pamoja ilikuwa ni $ 2,663.5 m; na ufadhili wa GEF ukiwa $ 441.2m au asilimia 16.6 ya jumla. Maelezo ya jumla ya msaada kutoka kwa GEF ambao ulinufaisha Tanzania (kwa utofauti) yametolewa katika jedwali 1.3 hapa chini.

---

[3] Takwimu hizi zinaonyesha ufadhili wa pamoja uliopangwa kulingana na Hati asilia za Mradi na ufadhili wa pamoja usiotimika, ambao umerekodiwa kwa miradi michache.

Jedwali 1.3: Usambazaji wa msaada kwa Tanzania kutokana na ufadhili wa GEF, Aina ya Mradi na hali ya utekelezaji

Awamu ya GEF	Ufadhili wa GEF kwa Miradi ya Kitaifa (milioni US$)								Ufadhili wa GEF wa Maeneo kwa Miradi ya Kimataifa* (milioni US$)							
	Kamilifu		Zinazoendelea		Zinazoanzishwa		Jumla		Kamilifu		Zinazoendelea		Zinazoanzishwa		Jumla	
	#	Ufadhili	#	Ufadhili	#	Ufadhili	#	Ufadhili	#	Ufadhili	#	Ufadhili	#	Ufadhili	#	Ufadhili
Awamu jarabati	0	0	0	0	0	0	0	0	4	26.7	0	0	0	0	4	26.7
GEF 1	1	0.2	0	0	0	0	1	0.2	4	58.1	0	0	0	0	4	58.1
GEF 2	5	14.7	0	0	0	0	5	14.7	2	17.6	0	0	1	6.8	3	24.4
GEF 3	8	6	3	17.3	0	0	11	23.3	8	25.7	7	59.6	4	40.7	19	126
GEF 4	0	0	6	20.9	0	0	5	20.9	2	20.3	4	15.4	5	175.9	11	211.6
GEF 5	0	0		0	5	19.6	5	19.6	0	0	0	0	12	154.1	12	154.1
Jumla	**14**	**20.9**	**9**	**38.2**	**5**	**19.6**	**29**	**78.7**	**20**	**148.4**	**11**	**75**	**22**	**377.5**	**53**	**600.9**

** Fedha za GEF na jumla ya fedha za kuchangia ufadhili zinazotolewa kwa miradi ya Kimataifa na Kitaifa zinawiana na jumla ya fedha zote kwa mataifa yote yanayohusika kwa pamoja. Tanzania, kama mojawapo ya mataifa yanayoshiriki katika mradi huu kwa viwango tofaut asilimia, ama kiasi kinachotengwa kwa shughuli zinazofanyika Tanzania haiwezi kukadiriwa moja kwa moja.*

1.3 Programu ya Ruzuku ndogo

15. Tangu mwaka 2006 GEF kupitia Programu ya Ruzuku ndogo (SGP) katika Tanzania imepokea msaada wa kifedha kwa jumla ya dolla milioni $ 7.727 za Marekani, kwa ajili ya maeneo yote manne yaliyoangaziwa ya viumbe hai, mabadiliko ya hali ya hewa, uharibifu wa ardhi na maeneo mbalimbali yanayoangaziwa. Tanzania ilichanga dola milioni $2.253 za marekani zilizonuiwa katika mchango wa pamoja na dola milioni $ 1.944 za marekani katika rasilimali za aina kwa ajili ya miradi 279 inayotekelezwa na vyama vya kiraia na mashirika ya kijamii.

16. Eneo kubwa zaidi linaloangaziwa ambalo linasaidiwa chini ya SGP ni viumbe hai, ambayo ni asilimia 38.6 ya fedha za GEF kwa shughuli 109 zinazofadhiliwa. Eneo linalofuata ni kukabiliana na mabadiliko ya tabia nchi, ambayo ni takriban asilimia 26.2 ya ufadhili wa GEF katika miradi 74. Uharibifu wa ardhi unachangia takriban asilimia 24.4 ya fedha kwa ajili ya miradi 66. Miradi ya kimataifa ya maji imepokea asilimia 9.93 ya fedha za GEFSGP kwa ajili ya miradi 28 na asilimia 1.8 ya fedha zimetumika kufadhili kemikali na miradi ya ukabilianaji.

1.4 Upungufu

17. Tathmini ilikumbwa mapungufu, ambayo baadhi yanatokana na CPEs kwa ujumla wake, na mengine yanahusu nchi husika. Tathmini yamatokeo ya jumla ya GEF imekuwa ukifanywa kwa msingi wa ushahidi wa mradi maalum, ukijikita katika kutathmini mafanikio ya jumla kwa msingi wa maoni ya wadau na maamuzi ya timu inayotathmini.

18. Kuna wadau wengi wa kitaifa na kimataifa wanaojishughulisha na utunzaji wa mazingira nchini Tanzania. Hivyo, lazima kuchukua tahadhari katika kuhusisha mabadiliko yoyote yatokanayo na GEF, ilhali tathmini ya mchango wa GEFinahitaji kuzingatia michango ya wadau wengine.. Hii hutokea hasa kutokana na mabadilikokatika ngazi ya juu katika uwanja wa sera za mazingira, mikakati na mipango ya kitaifa

19. Miradi ya GEF nchini Tanzania imetekelezwa katika kipindi cha miaka ishirini. Timu ya tathmini ilipata changamoto katika kupata taarifa inayopatikana kwa urahisi na iliyo sahihi juu ya baadhi ya shughuli za awali za GEF. Aidha, ubora wa ushahidi katika tathmini, hasa mienendo ya kiasi cha habari, muhimu kwa miradi iliyokamilika inaweza kubadilika, na hivyo kusababisha changamoto kubwa katika ujenzi wa maelezo ya kina ya matokeo na mchango.

20. Baadhi ya njia na mbinu maalum za GEF CPE, kama vile mapitio ya Matokeo kwa Madhara (ROtI) yalikuwa ni mapya na kuletwa mbele ya jopo la taifa la utathmini. Zoezi hilo limeonekana kuwa nafasi muhimu ya kujifunza kwa washirika wa ndani na afisi ya Utathmini ya GEF lakini kwa kuhusishwa na kucheleweshwa utekelezaji na haja ya kuimarisha baadhi ya bidhaa kwa njia ya kutoa pembejeo.

1.5 Hitimisho

UFANISI, MATOKEO NA MSAADA ENDELEVU WA GEF

Hitimisho 1: ***Kwa ujumla, miradi inayofadhiliwa na GEF na Shughuli wezeshi zimeonyesha matokeo kwa kiwango cha kuridhisha.***

21. Misaada ya GEF ina jukumu muhimu katika kujenga mfumo wezeshi na kuimarisha uandaaji wa sera ya mazingira na sheria nchini Tanzania. Hii umehusisha uandaaji wa mipango na mikakati mingi ya kitaifa ambayo ilikuwa muhimu iandaliwe kurahisisha utekelezaji wa Mikataba ya Kimataifa ya Mazingira (MEAAs). Katika ngazi ya miradi, miongoni mwa shughuli 14 ambazo zimemalizika na ambazo zina tathmini ya mwisho, miwili sawa na asilimia 15 zilikuwa na kipimo cha kuridhisha zaidi, kumi sawa na asilimia 71 zilikuwa na kipimo cha kuridhisha, mmoja sawa na asilimia 8 ilikuwa na kipimo cha kuridhisha kidogo na mmoja ulikuwa na kipimo kisichoridhisha.

Hitimisho 2: Miradi ya ***GEF nchini Tanzania imeonyesha matokeo katika maeneo kadhaa yaliyoangaziwa, katika ngazi ya taaluma na katika "mazingira wezeshi," ikiwa ni pamoja na kuimarishwa uwezo wa kitaasisi katika ngazi ya kitaifa na za mitaa. Katika maeneo kadhaa, miradi imekuwa na mafanikio ambayo yaweza kuleta matokeo ya muda mrefu.***

Matokeo yametolewa katika Maeneo yote yaliyoangaziwa:

Viumbe hai

22. Katika suala la mazingira mazuri kwa ulinzi wa viumbe hai, GEF inatambulika sana kwa kutoa mchango wake muhimu kwa ufanisi. Majadiliano ya kina ya mchango wa GEF yanaweza kupatikana katika Mfumo wa Kisheria wa Mazingira ya Nchi (CELF) (Nakala ya 2: Hati ya kiufundi). Msaada wazi kutoka kwa GEF umewezesha taifa kutoa Ripoti nne za Taifa kwa CBD, na msaada wazi kutoka kwa GEF kwa ripoti ya pili. Ripoti hizi zimetoa msingi wa maandalizi ya mikakati ya kitaifa, mipango na programu katika eneo. Matokeo yaliyoripotiwa katika ngazi ya mradi yamejumuisha ulinzi wa makazi yenye umuhimu wa kimazingira, ya viumbe hai muhimu duniani na ya aina ya viumbe hai nadra na vile vilivyo hatarini. Kwa mfano katika miaka mitano iliyopita, juhudi za hifadhi katika eneo la katika hifadhi ya Jozani, Zanzibar, (Mradi 803) zimepelekea kuongezeka kwa idadi ya Mbega Wekundu; katika Tao la Hifadhi asili la Mashariki, jitihada za uhifadhi zimepelekea kurejelea ongezeko la idadi ya aina za ndege ambao wanapatikana katika kanda hiyo. Mwenendo sawa ulionekana katika idadi ya spishi za tumbili zinazopatikana katika hifadhi ya Kilombero.

Mabadiliko ya tabia nchi

Mfano mzuri wa awali wa kukabiliana na Mabadiliko ya tabia nchi na GEF ni mradi uliokuwa na lengo la kubadilisha soko kwa mifumo ya vijijini ya 'photovoltaic' (GEF ID 1196), ambayo ilizua mahitaji makubwa katika mtazamo wa eneo dogo la vijiji nchini Tanzania lenye umeme Wakati wa kuanza, mradi huo ulikuwa ni mwanzilishi wa teknolojia hii lakini kwa bahati mbaya ulikuwa na utambuzi wa chini kitaifa..,

23. Mchango huu wa mradi wa "mazingira wezeshi" kwa ajili ya nishati PV ya jua hasa ilikuwa wazi tu baada ya tathmini na ikaionyesha kuwa kubwa. Kwa muda wadau wa mradi huo, hasa Chama cha Nishati Mbadala cha Tanzania (awali Chama cha Nishati ya Jua), kilishawishi Serikali kutoa motisha ya kifedha kwa ajili ya nishati ya jua PV, ambayo hatimaye ilisababisha uamuzi wa kuondoa kodi na ushuru wa nishati ya jua na teknolojia ya upepo, uamuzi unaosifika kwa kuondoa kikwazo kikubwa kwa matumizi pana ya nishati mbadala. Aidha, kwa sababu mradi huo ulisaidia kukuza viwango vya ubora wa kitaifa wa teknolojia ya nishati ya jua, pia imechangia katika maendeleo ya Mafunzo ya Ufundi na mitaalaya mafunzo ya kiufundi na imeelimisha idadi kubwa ya mafundi katika usambazaji na ukarabati wa mifumo hiyo.
24. Serikali ya Tanzania inaendelea kuhamasisha sekata binafsi katika mbinu ya nishati endelevu kwa ajili ya umeme vijijini, na kwa sasa, lililokuwa soko dogo la nishati ya jua nchini Tanzania linakua kwa kasi, kutoka 100kWp mwaka 2005 na kufikia zaidi ya 1.5 MW mwaka 2009. Hata hivyo, kiwango hiki ni kidogo ukilinganisha na eneo la nchi na na mahitaji ya wananchi wanaoishi vijijini. Kiwango kikubwa cha mabadiliko katika soko la nishati ya jua nchini Tanzania ni matokeo ya miradi ya wafadhili katika kutoa mafunzo, uhamasishaji, masoko na mambo mengine ya kuleta ubunifu.

25.

Maji ya Bahari za Kimataifa

26. Tanzania imeshiriki katika miradi kadhaa ya maji ya kimataifa yenye viwango tofauti vya ushiriki. Mradi wa Usimamizi wa Mazingira wa Ziwa Victoria (GEF ID 88) umeshirikishwa katika CPE hii, kwa mtazamo wa shughuli zilizofadhiliwa nchini wakati wa na baada ya utekelezaji wake. Kumbukumbu ya matokeo iliyorekodiwa katika ngazi ya mradi huo ni kupunguza eneo la ziwa lilioathirika na gugu maji kwa kilomita za mraba 1,500, kutoka kwa eneo msingi lenye kilomita za mraba 15,670. Zaidi ya hayo, katika Tanzania makundi 55 ya jamii yalipanda miti milioni 2.5, ambayo ina nia ya kusaidia kupunguza ukataji wa misitu iliyopo, ilhali jamii za vijiji 100 za ziada zimepata mafunzo katika uhifadhi wa udongo na maji.

27. Katika suala la mazingira mazuri kwa ajili ya kutunza Ziwa Victoria na vyanzo vingine vya maji, mradi huo pia ulitoa mchango wake mkubwa. Ulichochea uundaji wa Tume ya Ziwa Victoria, ambayo ina makazi yake Kisumu, Kenya, na inabaki kuwa taasisi maalumu ya Jumuiya ya Afrika Mashariki yenye jukumu la kuratibu maendeleo endelevu ya bonde hilo. Mradi huo pia ulianzisha maabara mbili maalumu. Maabara ya uvuvi tangu wakati huo imekuwa ikikubaliwa na kuthibitishwa na Serikali ya Tanzania na EU kuhakikisha kuwa samaki wanaouzwa nje ya nchi ni wa viwango vya ubora vilivyowekwa na EU.

Vichafuzi hai vya mazingira kaidi

28. Baraza la Mazingira duniani (GEF) iliunga mkono "Shughuli wezeshi kuwezesha utendaji wa mapema na Utekelezaji wa Mkataba wa Stockholm juu ya vichafuzi hai vya mazingira kaidi." Matokeo katika suala la mazingira wezeshi yamejadiliwa kama ifuatavyo. Shughuli hii imetoa mchango muhimu kwa kuweka msingi kwa ajili ya programu ya Hifadhi ya Afrika (mradi wa kikanda wa GEF) ambayo iliwezesha nchi kuondoa tani 575, dawa za wadudu zilizoharibika na tani 392 za udongo uliochafuliwa kwa kiasi kikubwa. Matokeo mengine yaliyochangia kazi hiyo ya Shughuli wezeshi ni pamoja na upungufu mkubwa katika kutolewa kwa PCBs na POPs, kukamilika kwa matumizi ya viwanda ya PCBs na kuondolewa kwa dawa sumu kaidi kutoka orodha ya zile zinazoruhusiwa kutumika nchini[4].

29. Katika suala la mazingira wezeshi, mradi wa GEF uliweka msingi wa Mpango wa utekelezaji wa kitaifa (2005), ambayo iliweka bayana hali iliyopo kuhusiana na POPs na ikaorodhesha ahadi za nchi na vitendo vinavyolengwa kwa udhibiti na usimamizi wa POPs kwa kipindi cha miaka 15. Chini ya mradi, uwezo wa kitaifa uliimarishwa na ufahamu kuongezwa kati ya watunga sera, mameneja wa sekta ya kibinafsi, mashirika yasiyo ya kiserikali na umma kwa ujumla. Mifumo kadhaa muhimu ilianzishwa, ikiwa ni pamoja na: mkusanyiko wa orodha ya dawa sumu na hesabu na tathmini ya hatari ya dawa sumu bila malipo, maeneo machafu, udongo, dawa zilizozikwa na vifaa vichafu. Tathmini iligundua kuwa uwezo na rasilimali inayofadhiliwa na GEF iliweka msingi imara unaoweza kupima kupungua kwa POPs nchini.

Eneo lenye mitazamo mingi

[4] See also: http://www.ippmedia.com/frontend/index.php/erweekly.acles.s3hp/?l=46168

30. Moja ya mradi unaosimamia maeneo mengi kwa pamoja umekamilika. Mradi huu ni Mradi wa Usimamizi wa Mazingira Pwani (MACEMP - GEF ID 2101). Matokeo mahsusi ni pamoja na:

- Ulinzi wa makazi ya umuhimu wa mazingira: takriban 13% yaeneo la bahari ya taifa limewekwa chini ya ulinzi na usimamizi bora, limegawanywa sawasawa kati ya Tanzania Bara na Zanzibar
- Kamati 127 za uhifadhi zimeanzishwa na zinajihusisha na usimamizi wa mikoko, kusababisha upandaji upya wa hekta 3, 527 za misitu ya mikoko.

31. Mazingira wezeshi yaliboreshwa na mradi kwa njia kadhaa ikiwa ni pamoja na kuwezesha utawala wa serikali. "Mamalaka ya Uvuvi kwenye Bahari za Kina kirefu" (DFSA) kwa njia ya marekebisho ya mwaka 2007 kwa Sheria ya Mamlaka ya Uvuvi kwenye Bahari za Kina kirefu sharia ya 1 ya mwaka 1998 (Sheria Na.4 ya 2007) na Kanuni za DFSA za 2009. DFSA ina jukumu la kuhakikisha usimamizi endelevu wa Ukanda wa Kipekee wa Uchumi (Exclusive Economic Zone (EEZ)).
32. MFAs nyingine za kawaida zipo katika hatua za mapema katika utekelezaji wake na bado hazijaonyesha matokeo yao.

Programu ya Ruzuku Dogo

33. Miradi ya SGP imetumiwa kwa ubunifu katika njia mbalimbali. Hasa, nyingi zimetekelezwa sambamba na FSPs na MSPs ili kutoa kichocheo kwa jamii kushiriki katika usimamizi wa mazingira kwa kufadhili shughuli zinazoleta kipato. Timu hiyo ya tathmini ilitembelea miradi 3 ya SGP:
34. Usimamizi wa ardhi endelevu na Uboreshaji Maisha kupitia kwa kuanzisha Mradi wa Bwawa la Kuvuna maji ya mvua katika Nyashimo Mwanza, kuboresha maisha ya jamii kwa kuhamasisha matumizi ya mbinu endelevu za kilimo, hasa kutokana na kuanzishwa kwa kilimo cha umwagiliaji maji.
35. Mradi wa SGP wa Amani Kipepeo katika Amani, Tanga ilikuza kilimo cha vipepeo katika Mashariki ya milima Usambara. Hii imesababisha uhifadhi wa viumbe hai katika Milima ya Usambara Mashariki, kwa sababu wafugaji wa vipepeo na jamii zao sasa wanahifadhi misitu ya asili ili kulinda mimea jeshi kwa ajili ya kilimo chao cha kipepeo. Shughuli hii ya kipepeo imefanikiwa kuigwa karibu na Jozani-Ghuba la Chwaka kwenye Hifadhi ya Taifa ya Zanzibar.
36. Mradi wa SGP wa *msikimo wa mifumo ya nishati ya jua PV katika Shule na Zahanati kwenye eneo la Hifadhi la kitaifa la Jozani-Ghuba la Chwaka, Zanzibar* imesababisha kuboreshwa kwa upatikanaji wa umeme na mwangaza kwa njia ya msikimo wa mifumo ya PV katika zahanati na Shule za Sekondari.

Hitimisho 3: GEF imepata ufanisi mdogo katika kutoa matokeo na na mambo ya kujifunza kutokana na miradi, lakini imetilia mkazo kuweka nyaraka kwa lugha ya Kiingereza na mbinu za mtandao, ambazo hazipatikani kwa urahisi.

37. Shughuli kadhaa zinazofadhiliwa na GEF, ikiwa ni pamoja na shughuli za kuwezesha,

zimelenga maandalizi ya nyaraka muhimu kwa ajili ya kusambaza na matumizi kitaifa na kimataifa. Mambo ya kujifunza yaliyofikishwa kwa jamii na makundi ni pamoja na ujuzi wa uhifadhi na marejesho, uboreshaji wa shirika, kutumia teknolojia, uimarishaji na uuzaji.

38. Wadau waliripoti kwamba karibu nyaraka na ripoti zote za miradi ya hivi karibuni ya GEF (ngumu na laini) nchini Tanzania yameandikwa kwa Kiingereza (kueleweka kwa chini ya 20% ya idadi ya watu) na kiufundi sana. Hii ina maana washiriki wa mradi wengi na wadau wa mazingira hawawezi kuelewa wala kujua maudhui ya ripoti hizo.

Hitimisho 4: GEF imesaidia hatua nyingi zenye nia ya kuwezesha maendeleo ya matokeo ya mazingira. Hili mara nyingi limefanikiwa, ingawa si katika ngazi moja kama wakati wa ufadhili wa mradi.

39. Hatua madhubuti ambazo zimechukuliwa kutoa msingi endelevu ni pamoja na uwezo na maendeleo ya kitaasisi na maendeleo na utekelezaji wa mifumo ya usimamizi wa mazingira. Kwa mfano, maendeleo ya kitaasisi ya eneo la hifadhi la msitu la Jozani-Chwaka, iliiruhusu kuinuliwa kuwa Hifadhi ya Kitaifa, na uundaji wa mpango wa usimamizi baada ya kushauriana na wadau wa ndani. Matokeo haya yamehifadhiwa na upande mwingine yamepanuliwa. Sasa kuna makundi 736 ya akiba na mikopo (S & C) ikilinganishwa na 47 katika kukamilisha mradi, taarifa inayochochea shughuli za kuongeza kipato. Pia, faida kutoka kwa Mradi wa Mlima wa Tao la Mashariki, katika kipindi cha muda mzuri baada ya mradi kukamilika, zilidhaniwa kutishiwa kutokana na kushindwa kutekeleza mkakati wa fedha endelevu ili kupata fedha kwa ajili ya malengo yake ya muda mrefu. Hivi karibuni, hata hivyo, ushahidi unaonyesha kwamba uendelevu wa ufadhili ulioanzishwa unaweza kuwa bora kuliko ilivyotarajiwa, kutokana na Serikali ya Ujerumani hivi karibuni kutoa Euro milioni 2 kwa juhudi za hifadhi. Katika Mradi wa ‘Photovoltaics’ mashinani, uendelevu wa matokeo ulikuwa moja ya hatua katika hatari kutokana na wasiwasi wa ubora, uwezo, taratibu mbadala za fedha na kupenya soko. Hata hivyo, kupenya soko kwa PV katika Tanzania sasa inaahidi.

40. Njia nyingine muhimu na endelevu imekuwa njia ya jitihada za kuunganisha faida za jamii za mashinani na usimamizi wa kuboresha mazingira. Kwa mfano, katika mradi wa Hifadhi ya Mlima wa Tao la Mashariki, msaada kwa maisha ya watu wa mashinani ulisaidia kuunga mkono usimamizi wa mazingira.

41. Mradi wa MACEMP ulifadhili mabadiliko muhimu katika mfumo wa kisheria, taasisi kama vile DSFA, mikakati ya usimamizi wa pwani na mipango, uwekezaji endelevu katika ngazi ya jamii, na kujenga uwezo endelevu wa jamii.

42. Cha kutilia maanani, ni maendeleo endelevu yanayotokana na kuhusiana na POPs. Hizi hazizalishwi tena wala kununuliwa kutoka nje ya Tanzania na kanuni zaidi zinatayarishwa, pamoja na nyongeza ya ufahamu muhimu katika masuala ya afya uliofanywa. Kwa bahati mbaya, DDT ni kuwa inaangaliwa kwa mara nyingine kwa ajili ya matumizi katika kukabiliana na malaria kutokana na ufanisi wake na unafuu wa gharama. Uendelevu wa matokeo kutoka kwa Mradi wa Usimamizi wa Mazingira ya Ziwa Victoria ni mchanganyiko. Wakati baadhi ya taasisi imara chini ya mradi wa zinaendelea kufanya kazi, zingine nieanza kukosa kutumika, na kuathiri hali ya

mazingira.

Hitimisho 5: Shughuli kadhaa za GEF zimechangia kuleta Faida za Kimataifa za Mazingira na kukuza maisha endelevu na mbinu za kimaendeleo.

43. Mbinu mbalimabli za kimaisha zimeingizwa katika miradi ya GEF kwa njia tofauti na katika ngazi mbalimbali. Hii ni pamoja na: upatikanaji wa nafasi za ajira (kwa mfano sekta ya utalii katika eneo la Jozani-Chwaka); uendelezaji wa shughuli za kuongeza kipato kwa njia ya kuendeleza ujuzi (kwa mfano, ujuzi wa kiufundi na masoko katika vifaa vya nishati ya jua vya PV katika mabadiliko ya soko la 'Photovoltaic' vijijini); kuboresha maisha kwa kuhamasisha matumizi ya rasilimali endelevu, ikiwa ni pamoja na kupunguza matatizo ya misitu na utunzaji wa spishi zilizohifadhiwa, kupunguza maisha ya uharibifu kama uwindaji haramu, uvuvi na ukataji miti, na kuboresha maisha yaliyopo, kwa njia ya mazoea kama vile kuboresha kilimo cha mitaro kupunguza uharibifu wa ardhi (kwa mfano, ghuba la Mnazi, eneo la Jozani-Chwaka, mradi wa safu za milima ya Mashariki).

44. Kijijini Shigala, CBO chini ya LVEMP umesaidia kudhibiti wimbi la mmomonyoko waudongo na kuboresha uvunaji wa maji. Matokeo yake, mazao yameongezeka na hivyo hali ya maisha ya jamii za mitaa imekuwa bora. Aidha, CBO imeanza kueneza mbinu zinazotumiwa kwa kuzingatia mahitaji ya kutoka vijiji vilivyo karibu. Hata hivyo, kuzalisha msaada kwa usimamizi wa mazingira kwa njia ya Shughuli zenye kipato zina changamoto pia, kama mfano kutoka Mradi wa MACEMP. Katika kesi hiyo, fedha za kutosha na ushindani wa jamii na katika mshikamano vinatokana na changamoto halisi.

45. Mbinu yenye ufanisi hususan imekuwa kuunganisha SGPS, pamoja na msisitizo wao juu ya msaada kwa shughuli za nchini, kwa MSPs na FSPs, ambazo hutoa fursa kwa ajili ya shughuli hizo, lakini wanaweza kukosa rasilimali za kutosha kuwasitiri. Mfano mzuri ni Mradi wa Wanyamapori wa Selous-Niassa Corridor, ambao ulipata msaada kutoka kwa SGP kufadhili juhudi za Shughuli za kukuza kipato kwenye vijiji vingi katika eneo la mradi. Vile vile, Mradi wa Tao ya Mashariki ya Milima ulipata ufadhili wa SGP kukuza Ukulima wa Vipepeo kama IGA katika Akiba ya Asili ya Amani, ili kupunguza shinikizo juu ya mazao ya misitu.

Hitimisho 6: Shughuli za GEF zimechangia kupanua matumizi kupitia maswala ya kuingiza, kuzalisha, kuongeza na mabadiliko ya soko.

46. Njia kuu ya mbinu maswala ya kuingiza zimetimizwa kupitia:

- Msaada na Mawasiliano ya kitaifa, Ripoti, Mipango na Programu kwa kushirikiana na Mikataba ya kimataifa
- Ukuzaji wa kada ya wataalamu wenye mafunzo katika uwanja wa mazingira
- Ushawishi wenye mafanikio kwa motisha ya kifedha ya nishati ya jua PV
- Msaada kwa ajili ya uundaji wa taasisi ya usimamizi wa mazingira katika mkoa: kwa mfano Tume ya Ziwa Victoria, Mamlaka ya Uvuvi wa Kina kirefu.

47. Baadhi ya masuala ya mabadiliko ya 'photovoltaics' Vijijini Market, kama vile mfimiko wa mifumo ya nishati ya jua PV katika Shule na Zahanati karibu eneo la hifadhi la kitaifa la ghuba la Jozani-Chwaka, Zanzibar waliigwa katika SGPs zilizofuata. Mbinu jumla ya mradi pia iliigwa katika kanda nyingine tatu (Mara, Shinyanga na Kagera).

48. Kukuza pia kumefanikiwa na baadhi ya miradi. Kwa mfano, Mradi wa eneo la Jozani-Chwaka ulianzisha mpango kuwawezesha ongezeko endelevu katika mapato katika jamii zinazozunguka msitu wa hifadhi. Hii imepanuliwa sana kutoka kwa wigo yake ya awali tangu kukamilisha mradi

49. Mchango wa GEF kwa kuchochea mabadiliko ya soko pia umekuwa muhimu. Juhudi za mradi huo huo wa PV zilipelekea kupunguzwa kwa ushuru wa majopo (ambayo inaweza kuonekana kama mbinu ya kuingiza), ambayo ilikuwa na athari katika kupunguza vikwazo vya soko kwa miradi PV, hasa katika maeneo ya vijijini.

UMUHIMU

Hitimisho 7: Msaada wa GEF umebaki kuwa muhimu kwa vipaumbele endelevu vya Maendeleo na Usimamizi wa Mazingira ya taifa

50. Katika miaka ishirini iliyopita, Msaada wa GEF umekuwa na jukumu muhimu katika kusaidia kuongeza uelewa juu ya mazingira kama suala muhimu kwa ajili ya maendeleo endelevu ya Tanzania. Pia imeweka misingi ya kuingiza masuala ya mazingira katika aina mbalimbali ya sera za kisekta na mipango.

51. CPE iligundua kuwa miradi mingi katika GEF Portfolio ya Tanzania yamepangwa vizuri kulingana na maeneo ya kipaumbele ya taifa kama tamkwa na Serikali. Zaidi hasa, msaada wa GEF unachangia ajenda ya kitaifa endelevu iliyotajwa katika NSGRP II na MKUZA II kwa kuchangia shughuli za kuwa na athari njema katika uhifadhi wa viumbe hai, marejesho ya mazingira, kuonyesha vyanzo hai vya nishati, uboreshaji wa huduma za afya na za msingi na elimu ya shule za sekondari (PV nishati ya jua), kilimo cha umwagiliaji na kuongeza mazao ya kilimo na kiwango cha uzalishaji na shughuli nyingine za kujipatia kipato ambayo ni muhimu kwa jamii na ustawi wa kitaifa.

52. Umuhimu wa Programu ya Ruzuku Ndogo (SGP) unaonyeshwa na umiliki wa Serikali, hata kama shughuli zake zinatekelezwa na mashirika ya kiraia, NGOs na vikundi vya jamii kwa msaada wa UNDP. Umiliki huu ulithibitishwa kwa mara nyingine chini ya Portfolio ya Kitaifa ya Kutunga zoezi, wakati ambao Jumla ya $3,600,000 ilipendekezwa kama kiasi sahihi kwa SGP nje ya mgao wa Tanzania kupitia STAR (Mfumo wa Uwazi wa Mgawanyo wa Rasilimali) ya milioni 27.43.

53. Majadiliano ya CPE na wadau muhimu yalipata mtazamo thabiti kwamba, chini ya GEF-5, kama matokeo ya STAR umiliki waPortfolio na Serikali umeongezeka na Tanzania imekuwa na uwezo Zaidi kuweka vipaumbele na maamuzi juu ya kufadhili vipaumbele vyake vya mazingira, ambapo haya yanaingiliana na masuala ya mazingira duniani.

Hitimisho 8: Msaada wa GEF nchini Tanzania umekuwa kwa malengo kadhaa yaliyoambatanishwa na Faida za Mazingira ya Kimataifa (GEBs) kuhusiana na viumbe hai, mabadiliko ya hali ya hewa, maji ya kimataifa, uharibifu wa ardhi na kemikali katika maeneo yaliyoangaziwa

54. CPE imethibitishwa kwamba matokeo mengi ya mradi ni sambamba na Faida za Mazingira ya Kimataifa katika maeneo yaliyoangaziwa na GEF. Baadhi ya mifano maalum ni pamoja na: marejesho vyura Kihansi vilivyohatarishwa, uhifadhi wa kiasi

kikubwa cha misitu ya kimataifa ili kuongeza uwezo wa kuzama kwa ‘carbon dioxide’, kukabiliana na uzalishaji wa GHG katika suala la kupunguza uzalishaji wa ‘kabondioksaidi’, kuongezeka kwa matumizi ya nishati mbadala na kupungua kwa matumizi ya rasilimali za nishati ya kisukuku, matumizi endelevu ya sehemu ya viumbe hai duniani, ushirikiano wa nchi kadhaa ili kupunguza vitisho kwa maji ya kimataifa, kupunguza uchafuzi wa mazingira katika maji ya kimataifa kutoka kwa utajiri wa madini na matatizo mengine ya ardhi, na kurejeshwa na uendelevu wa maji safi, bidhaa na huduma za pwani na mazingira ya baharini.

55. Ziara za mafunzo katika miradi zilithibitisha matokeo maalum yanayohusiana na GEBs. Baadhi ya mifano ni pamoja na: ongezeko kubwa la mbega wekundu katika Jozanzi Park (kwa kiasi kwamba idadi ya watu inaweza kuwa na madhara kwa aina ya asili), kurejea kwa kuongeza idadi ya aina ya ndege kwa hifadhi la Tao la Mashariki, na mwenendo sawa katika idadi ya miti ya tumbili katika Kilombero Reserve.

Hitimisho 9. Serikali ya Tanzania Bara na Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar zimeunga mkono shughuli za GEF katika maeneo yaliyoangaziwa, kama inavyoonekana kwa matumizi ya fedha Serikali na za wafadhili kuendeleza ulinzi wa mazingira ulioanzishwa kwa msaada wa GEF.

56. Ushahidi wa matokeo haya unadhihirishwa na msaada uliotolewa na Serikali kwa ajili ya miradi ya GEF (mwanzoni hasa katika vifaa) na hatua ambazo imechukua kusaidia kuhakikisha uendelevu wa matokeo ya miradi iliyokamilika, hasa kwa kutenga fedha kuendelea na shughuli muhimu. Ingawa fedha nyingi kama hizi zinatoka kwa washirika wa kimataifa, pia ni muhimu kutambua, kuwa kumekuwa na ongezeko kubwa la ahadi kwenye bajeti ya fedha ya taifa kujitolea katika kushughulikia masuala ya mazingira: kutoka Tsh. Bilioni 28.4 katika 2006/2007 hadi Tsh. Bilioni 151.7 mwaka 2009/2010.

57. Mfano mmoja wa ahadi za fedha endelevu unahusu Tao la Mashariki za uhifadhi na maendeleo ya mradi, ilikuwa licha ya kuwepo kwa hatari kwa fedha endelevu, msaada mpya ulipatikana kutoka kwa Serikali ya Ujerumani. Vile vile, NORAD ilitoa msaada wake kwa Fedha za Kujaliwa za Tao la Mashariki kudumisha shughuli wakati wa mgogoro wa kifedha, na SIDA ulisaidia mradi wa Vijijini wa PV kuendelea kuenea kwa mikoa mingine. Ingawa rasilimali za serikali ni haba, inatoa fedha zake yenyewe kwa taasisi mbalimbali ambayo huchangia faida za kimazingira duniani. Hata hivyo, katika baadhi ya kesi, kuongezeka kwa mahitaji ya usimamizi ambayo mara nyingi hufuata miradi ya GEF na kutegemea fedha kutoka nje kupita kiasi, husababisha changamoto halisi.

UFANISI

Hitimisho 10: Miradi mara kwa mara huwa na utekelezaji zaidi kupita kiasi isipokuwa chache. Wadau wa kitaifa huchukulia taratibu za miradi ya GEF kuchukua muda mwingi na tata.

51. Mradi wa hati mapitio iligundua kuwa EAS, MSPs na FSPs kuwa mfululizo kukimbia juu ya lengo lao asili. Tathmini ya kina zaidi ya FSPs ilipendekeza malengo kupitiliza, na kusababisha wakati kuchukua wakati mwingi zaidi. Nchini Tanzania, mageuzi mzunguko wa mradi yaliletwa kwa njia ya mzunguko wa GEF-4 itachukua muda kutimizwa katika utendaji wa miradi GEF.

52. Maoni ya kitaifa yanaonyesha kwamba hata na kuandaa mradi msaada, mchakato wa maandalizi ni ngumu na unachukua muda mwingi. Taasisi za kukabiliana na changamoto katika kuelewa na mkutano "opaque nature" ya ufadhili wa pamoja, ambayo wadau zinaonyesha, katika tukio, unatishia "ruzuku" asili ya ufadhili wa GEF.

Hitimisho 11. Mifumo ya mitandao zaidi baina ya taasisi zinazotekeleza GEF, taasisi za kitaifa, miradi ya GEF na shughuli nyingine za wafadhili zipo; Hata hivyo, bado hazijakuwa na ufanisi kikamilifu kwa umoja bora katika kupanga na kutekeleza miradi ya GEF.

53. Mitandao imejengwa baina ya miradi ya GEF, taasisi za kitaifa na miradi mingine yenye wafadhili, kwa mfano, wanachama wa Kamati ya kitaifa yenye Usukani ya GEF wanachaguliwa kutoka katika sekta ya umma, Mashirika ya vyama vya Raia, sekta binafsi, Akademia na washirika wengine wa kimataifa. Hii inatoa fursa kwa mawasiliano mazuri na harambee katika shughuli zinazohusiana na sekta ya mazingira, kwa mfano, uratibu na mafanikio ya ushawishi wa Serikali kutoa motisha kwa ajili ya teknolojia ya nishati ya jua PV. Mikutano, hata hivyo, ya Kamati hii ya kitaifa yenye Usukani sio mara kwa mara na fursa ya harambee inafifia.

54. Uwezekano wa kuunda kikamilifu uratibu wa portfolio ya taifa kwingineko inadhoofishwa na "usuli" nafasi ya kitovu katika mfumo wa GEF. Baadhi ya dalili za tatizo hili ni urefu na utata wa taratibu za GEF kufanya nao chini ya kupatikana kwa OFPs kuliko wakala wa GEF; mawasiliano ya mara kwa mara zaidi kati ya GEF na Wakala inahitaji pembejeo ya chini kutoka kwa Serikali; ukosefu wa afisi za GEF za nchi ina maana kwamba anayeshughulikia ana rasilimali chache na nafasi ya kusimamia shughuli za GEF na kukutana na GEF/EO wafanyakazi kuliko wanavyofanya Wakala; kuna ushiriki mdogo wa OFPs katika miradi baada ya hatua ya utekelezaji; Shirika la usimamizi wa mradi na M&E inakosa uwazi kamili na OFPs; Miradi ya kikanda kukosa OFP kuongoza kuratibu mawasiliano na hivyo kwa kiasi kikubwa mawasiliano ni yanadhibitiwa na vyombo vya utekelezaji.

Hitimisho 12. Hakujakuwa na ushirikiano mkubwa kati ya taratibu za bajeti ya taifa na maandalizi na ufadhili wa mapendekezo ya miradi ya GEF

55. Ufadhili wa pamoja kutoka kwa bajeti ya taifa ya Tanzania kwa ajili ya miradi ya kimo cha kati au kimo kikuu ya GEF hadi sasa imekuwa kidogo. Taratibu za bajeti ya kitaifa zimekuwa na faida kidogo juu ya ufadhili wa miradi ya GEF ambao umekuwa kwa kiasi kikubwa unategemea mashirika (badala ya Serikali) kwa ajili ya ufadhili wa pamoja. Hata hivyo, michakato ya utoaji wa bajeti ya taifa imeathiri miradi iliyokamilika na miradi inayoendelea ambayo Serikali imewekeza mchango.

56. Serikali kwa upana imeweza kutekeleza ahadi zake katika suala la mishahara ya wafanyakazi na mahitaji mengine ya kawaida, lakini haijafanikiwa katika kutafuta uwezo wa ziada au kupata vyanzo mbadala vya ufadhili wa Serikali ili kuhakikisha uendelevu wa taasisi nyingi mpya au taasisi zilizofanywa upya, ambazo zimeundwa katika kipindi cha utekelezaji wa mradi.

Hitimisho 13. Ufuatiliaji na Utathmini wa Mifumo ya baadhi ya miradi ya GEF ulikuwa dhaifu, wakati nyingine ziliripoti kuwa za kuridhisha.

57. Pamoja na juhudi hizo katika miradi maalum, ni wazi kwamba mifumo ya M&E bado hazichukuliwi kuwa sawa kama mali muhimu kwa kubuni, usimamizi na ukabilianaji wa miradi, na kwamba msisitizo zaidi unahitaji kuwekwa kwenye M&E na wabia wa kitaifa, na mameneja wa miradi.

58. Katika mradi wa Tao la Mashariki la Mlima, mfumo wa M&E ulikuwa dhaifu na kushindwa kuwezesha usimamizi wa kukabiliana na mradi huo wenye "tatizo". Mradi wa utunzaji wa Eneo la Jozani-ghuba la Chwaka, mivuto ya wafadhili mbalimbali ilisababisha utata na mfumo "top-heavy" wa M&E. Masuala katika Mradi wa Ghuba la Mnazi ni pamoja na, mameneja kupuuza mapendekezo kutoka kwa mapitio ya katikati, ukosefu wa mfumo madhubuti wa M&E, na 'Logframe' ambayo haijaguswa.

59. Katika miradi mingine, jitihada za kutosha zimefanywa kuimarisha uwezo wa sasa na wa baadaye wa M&E. Wakati wa Mradi wa Usimamizi wa Maji Bonde la Pangani, Utafiti wa M&E uliofanywa ambao kusababisha mfululizo wa mapendekezo kwa ajili ya ujenzi wa stadi jirani za M&E. Ushirikiano wa M&E katika mpango wa mradi wa kazi ni fanikio muhimu.

1.6 Mapendekezo

Mapendekezo kwa GEF:

Pendekezo 1: ***GEF lazima ihimize jitihada ya kushirikisha Utendaji katika Maeneo Yaliyoangaziwa (OFP) katika shughuli zinazohusiana na ufuatiliaji na Tathmini. (M&E)***.

60. Nchini Tanzania, M&E ya Portfolio ya GEF imegawanyika kati ya Mashirika na ofisi za Usimamizi wa Mradi. Data tofauti na mifumo hairuhusu mtazamo wa jumla wa hali ya jumla ya matokeo ya GEF kwingineko. Kuna pinzani maoni juu ya kiwango ambayo OFP ni agizo taarifa ya shughuli zinazohusiana na M&E na mashirika, kama kwa matakwa ya kiwango cha chini. Hivi sasa GEF ina fedha za kutosha kwa ajili ya kuimarisha uwezo wa M&E nchini (kama zilizoainishwa katika NCSA) lakini hakuna fedha kwa ajili ya gharama ya matumizi ya kawaida, ambayo itahitaji kukutana na bajeti ya mara kwa mara ya serikali, katika kesi hii Jamhuri ya Muungano wa Tanzania.

61. Maarifa ya shughuli za M&E katika portfolio ya kitaifa itawezesha OFP kulainisha matokeo kwa mpango wa kitaifa na maamuzi na Afisi nyingine za serikali ya Tanzania (Nishati, Utalii, Fedha, nk) kwa ajili ya mipango na kusimamia rasilimali za kimataifa za kimazingira hasa ya kitaifa wakati huu muhimu katika maendeleo mapana ya uchumi wa Tanzania.

62. Mabadiliko yajayo kwa ufuatiliaji na Sera ya Tathmini ya GEF wanapaswa kuzingatia uzoefu wa GEF-5, kama ilivyokusanyika katika hii Tanzania, na tathmini ya Portfolio za nchi nyingine, katika matumizi ya Kima cha chini cha Mahitaji 4, kuhusu ushiriki wa Utendaji wa maeneo yaliyoangaziwa katika shughuli zinazohusiana na M&E.

Mapendekezo kwa Kamati ya Programu ya Ruzuku Ndogo (SGP):

Pendekezo 2: Kamati ya GEF-SGP inapaswa kutekeleza, panapofaa, kuweka

majukumu ya mradi wa kitaifa wa SGP ili uweze kutoa huduma na kusaidia shughuli katika ngazi ya jamii kwa FSPs na MSPs.

63. Nchini Tanzania, SGP ina hadhi ya juu kwa kazi yake na mafanikio katika kuunganisha jamii kwa usimamizi wa mazingira, hasa kwa njia ya Shughuli zenye kipato. Mpango umekuwa wenye ufanisi hadi kumekuwa na miradi mingi ya SGP, ambayo imekuwa jumuishi katika shughuli za jumla ya MSPs na FSPs, na SGP kutoa sehemu ya kijamii ya mradi wa FSP/MSP. Ustawishaji wa mbinu hii utawezesha matumizi taratibu ya mkusanyiko wa utaalamu na uzoefu wa SGP ili kutekeleza shughuli za ngazi ya jamii kwa ajili ya miradi ama programu za GEF vile vile kuongeza matumizi ya rasilimali ya GEF (gharama za kupunguza malipo kutokana na kuwepo kwa miundo ya SGP, fimbo na taratibu kazi

64. Kutokana na mtazamo wa kimataifa, SGPS inawakilisha mkondo wenye mafanikio ya kazi, lakini pia zinafahamika kuwa na rasilimali zinapopindishwa kutoka kwa maendeleo ya miradi ya kujisimamia. Ushirikiano wa SGP kutoa vipengele vya FSP na MSP katika ngazi ya jamii ya miradi ingeweza kuruhusu uwepo wa shughuli ilio ya SGP vile vile pamoja na kuanzishwa kwa jukumu kama Utekelezaji wa sehemu ya miradi mikubwa wa GEF. Kwa hiyo inapendekezwa kwamba SGP katika Tanzania, na nchi nyingine, ambapo inafaa, iwe muundo ili iweze zaidi rasmi kupokea fedha kutoka bajeti ya miradi mikubwa ya GEF kutoa shughuli za jamii, ambayo ni muhimu kwa mafanikio mapana.

Mapendekezo kwa Serikali ya Tanzania:

Pendekezo 3: Afisi ya *Utendaji ya maeneo yaliyoangaziwa lazima itafute mbinu za kuhakikisha uratibu zaidi na umoja kati ya vyama vyote vinavyoshiriki katika Portfolio ya GEF, ikiwa ni pamoja na mahusiano kwa M&E ya Portfolio hiyo.*

65. Kama sehemu ya kuanzia, Kamati ya Mradi wa GEF ya nchini Tanzania lazima kufufua mikutano ya mara kwa mara ili kuwa na jukumu hai zaidi katika Portfolio ya usimamizi (angalau) mikutano baada ya nusu mwaka ambayo taarifa muhimu za maendeleo ya M&E zinatolewa na shirika la GEF na kujadiliwa na Kamati.

    Mawasiliano ya mara kwa mara kwa wadau wa GEF kupitia afisi ya OFP lazima kuwa miongoni mwa vitu vitakavyotazamwa na Kamati kusaidia wadau kujua shughuli katika Portfolio. Kubadilishana uzoefu na mambo ya kujifunza kwa njia ya mawasiliano ya mara kwa mara pia zinahitajika ili kuruhusu washiriki kuwa na habari kwa ajili ya mipango ya baadaye.

Pendekezo 4: ***Mambo ya kujifunza na maarifa kutoka miradi ya GEF ni pamoja na kuimarishwa miongoni mwa wadau wa GEF na wengine wa maendeleo endelevu, na hasa dhidi yanyaraka za tafsiri ya usimamizi wa maarifakatika Kiswahili, lugha za makabila, kuhakikisha usambazaji mpana zaidi.***

66. Vifaa vya mawasiliano yenye ufanisi na uchukuzi wa teknolojia inayoungwa mkono na GEF na taratibu. Taarifa muhimu ya maendeleo ya M&E, barua ya mradi au nyaraka nyingine za KM kutoka kwenye miradi ya GEF nchini Tanzania lazima kusambazwa kwa upana kupitia njia za makini zaidi za mawasiliano na kutumia aina ya vyombo vya habari.

Katika kesi nyingi nyaraka za GEF ni katika lugha ya Kiingereza. Vikwazo vya lugha inaweza kushinda na kuhitaji kwamba mradi wa kubuni ni pamoja na mgao wa bajeti ya kutosha kwa ajili ya tafsiri ya bidhaa husika maarifa na nyaraka nyingine za miradi katika Kiswahili kwa idadi kubwa ya umma.